

ÓREIÐA og ÖRÁREITNI

Í almennu rými

Ógn fötlunar við félagslegan stöðugleika

Embla Guðrúnar Ágústsdóttir
Félagsfræðingur
emblan@hi.is

Í upphafi

- Gert ráð fyrir að samskipti gangi smurt fyrir sig og að félagslegur stöðugleiki ríki.
- Þegar fjallað er um fordóma og ofbeldi er gjarnan bara horft á tiltekin atvik.
- Öráreitni er nýlegt hugtak sem er orðið meira áberandi í umræðunni um mismunun og ofbeldi gagnvart jaðarhópum.

Öráreitni

- **Öráreitni (e. microaggression)**
Dulín og lúmsk mismunun eða fordómar sem beinast einna helst að jaðarsettum hópum. Með óráreitni er átt við atvik, í samneyti fólks, sem eitt og sér virðast smávægileg (e. micro) en þegar fólk í jaðarsettri stöðu upplifir slík atvik jafnvel oft á dag verða áhrif og afleiðingar þeirra mikil.
- **Ógilding (e. micro-invalidation)**
Lýsir sér þannig að upplifun fólks af óráreitni er ógild eða rengd.

<https://www.youtube.com/watch?v=hDd3bzA7450>

Öráreitni í daglegu lífi fatlaðs fólks

- Fötlunarfórnar skipa stóran sess í daglegu lífi fatlaðs fólks m.a. í gegnum öráreitni.
- Margt er svipað upplifun annarra hópa sem verða fyrir misrétti á grundvelli kynþáttar eða kynhneigðar, kynvitundar og kyngervis. Sumt er þó ólíkt.
- Mest af þeirri öráreitni sem fatlað fólk upplifir á sér stað fyrirvalaust í almennu rými.
- Öráreitni er misjöfn og fer eftir hvaða fyrirfram gefni hugmyndir liggja að baki.

Staðalmyndir sem búa að baki öráreitni

- Fatlað fólk sem eilíf börn.
 - Kynleysi.
- Fötlun sem harmleikur.
- Fatlað fólk er hjálparlaust.
- Fötlun = Hjólástóll.

Að bregðast við öráreitni

- Tvennt í stöðunni ef öráreitni á sér stað:
 - Vera ákveðin og reið.
 - Ötti við að ýta undir staðalmyndina um reiða, bitra og dónalega fatlaða fólk. Getur haft þau áhrif að ófatlaða fólk mun síður eiga í samskiptum við fatlað fólk í framtíðinni.
 - Segja ekki neitt og gangast við öráreitninni
 - Fólk upplifir sig undirgefið og valdalaust og að það standi hvorki með sjálfu sér né öðru fötluðu fólk.
- Erfitt er að bregðast við og vinna úr öráreitni vegna þeirra útbreiddu hugmyndar að ófatlað fólk „meini vel“ með öráreitni sinni (ógilding).

Afleiðingar félagslegrar óreiðu og öráreitni á daglegt líf

- „Mér hefur oft fundist erfitt að nálgast jafnaldra mína, sérstaklega þá sem ég þekki ekki fyrir. Mér finnst þau aðallega koma til manns til þess að spyrja hvort mig vanti aðstoð eða hvort ég viti hvert ég sé að fara. Þannig að samskiptin snúast ekki um að kynnast og verða vinir heldur snúast þau um að ég þurfi mögulega aðstoð.“
- „Þetta er hluti af þessari höfnun og maður fer að upplifa sjálfan sig sem byrði á öðrum. Það er sárt að fólk komi til manns bara af því það telur sig þurfa að gera það út af einhverri svona góðmennsku. Samskipti annarra unglinga sem ekki hafa einhverjar skerðingar ganga ekki út á þetta.“

– Íva Marín Adrichem

Afleiðingar félagslegrar óreiðu og öráreitni á daglegt líf

- „Ég held að samskipti fatlaðs fólks við aðra verði oft ópersónulegri því við erum stöðugt í viðbragðsstöðu og viðbúin því að einhver snerti okkur á óviðeigandi hátt. Þú verður einhvern veginn stífur og það er erfitt að brjóta varnarmúrinn.“
- Það hversu algengt það er að upplifa aðra hafa vald yfir líkama mínum veldur því að almenn og ópersónuleg samskipti eru alla jafna ekki ‘enjoyable’ í mínum huga. [...] Maður fer að hafna aðstoð af ótta við að fólk fari yfir strikið og virði ekki persónuleg mörk.“

– Íva Marín Adrichem

Af hverju skiptir máli að skilja öráreitni?

- Skiptir máli að skilja ólíkar aðstæður fólks.
- Þó við búum öll í sama samfélagi upplifum við það ekki eins.
- Öráreitni getur t.d. haft þær afleiðingar að við:
 - Förum síður til læknis.
 - Kvíðum mannamótum.
 - Höfum minna sjálfstraust.
- Skiptir mestu máli að sýna skilning og ekki réttlæta öráreitni.
- Hægt er að útrýma öráreitni með viðhorfsbreytingu!
